

ИЖТИМОЙ СОЛИҚНИ ҲИСОБДА АКС ЭТТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Ҳотамов Комил Раббимович -
И.ф.д., профессор ДСҚ ҳузуридаги Фискал институт
Аминбоев Жалолiddин Отабек ўғли -
Тошкент молия институти

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги 54-сон қарори билан тасдиқланган “Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатларининг таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида”ги Низом бўйича таннархни тўғри шакллантириш билан боғлиқ айрим масалалар баён қилинган. Хусусан, ижтимоий солиқни ҳисоблаб чиқариш ва уни қандай харажат сифатида акс эттирилиши бўйича амалиётдаги муаммолар кўрсатиб берилган ва уларни бартараф этиш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: Солиқ кодекси, харажатлар таркиби тўғрисидаги низом, ижтимоий солиқ, давр харажатлари, бевосита меҳнат харажатлари, молиявий ҳисоботларнинг халқаро стандарлари.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УЧЕТ СОЦИАЛЬНОГО НАЛОГА

Хотамов Комил Раббимович -
Д.э.н., профессор Фискальный институт при ГНК
Аминбоев Жалолiddин Отабек угли -
Ташкентский финансовый институт

Аннотация. В данной статье описаны некоторые вопросы, связанные с правильным формированием себестоимости в соответствии с Положением «О структуре затрат на производство и реализацию товаров (работ, услуг) и порядке формирования финансовых результатов», утвержденным постановлением Кабинетом Министров Республики Узбекистан от 5 февраля 1999 г. № 54. В частности, описаны практические проблемы по исчислению социального налога и его отражение в качестве расхода, также разработаны предложения по их устранению.

Ключевые слова: Налоговый кодекс, положение о составе затрат, социальный налог, расходы периода, прямые затраты на оплату труда, международные стандарты финансовой отчетности.

SOME ISSUES OF ACCOUNTING SOCIAL TAX

Khotamov Komil Rabbimovich -
Professor Fiskal institute
Aminboev Jaloliddin Otabek ugli -
Tashkent institute of financial

Annotation. This article describes some issues related to the correct formation of net cost in accordance with the Regulation "On structure of costs for production and sale of goods (works, services) and procedure for the formation of financial results", approved by resolution of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, February 5, 1999, N 54. In particular, describe the practical problems of calculation the social tax and its reflection as an expense, proposals for their elimination have also been developed.

Keywords: Tax Code, regulation on composition of costs, social tax, period expenses, direct labor costs, international financial reporting standards.

Кириш. Давлат иккита ричакли оддий механизм бўлиб, битта ричаг билан монетар сиёсатни иккинчи бир ричаг билан фискал (солиқ) сиёсатни юритади. Бунда, монетар сиёсатни юритиш Ўзбекистон Республикаси Марказий Банки, фискал сиёсатни юритиш эса Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан амалга оширилади.

Мамлакатимизда сўнги 5 йил давомида амалга оширилган ислохотлар солиқ сиёсатида ҳам туб ўзгаришлар ясади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 июндаги “Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида”ги ПФ-5468-сон Фармони билан амалга

оширилиши белгиланган ислохотлар доирасида 2019 йил 1 январдан бошлаб юридик шахсларнинг фойда солиғи ставкаси 14 фоиздан 12 фоизга, мол-мулк солиғи ставкаси 5 фоиздан 2 фоизга, ягона солиқ тўлови ставкаси 5 фоиздан 4 фоизга ва ягона ижтимоий тўлов ставкаси 15 фоиздан 12 фоизга туширилди.

Шунингдек, жисмоний шахсларнинг иш ҳақидан олинadиган 8 фоизли суғурта бадали бекор қилинди ҳамда, солиқ ставкаси 22,5 фоизгача бўлган 4 поғонали даромад солиғининг ягона ставкаси 12 фоиз этиб белгиланди.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 26 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини

янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5837-сон Фармони билан 20 йил давомида пасайтирилмаган қўшилган қиймат солиғининг солиқ ставкаси 2019 йил 1 октябрдан бошлаб 5 фоизга камайтирилган ҳолда 15 фоиз этиб белгиланди.

Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги 599-сон ЎРҚ Қонуни билан 2020 йил 1 январдан бошлаб янги таҳрирдаги Солиқ кодекси амалга киритилди.

Янги таҳрирдаги Солиқ кодекси нормаларининг амалга киритилиши хўжалик юритувчи субъектлар харажатларини бухгалтерия ҳисобида тўғри акс эттиришда айрим масалаларни келтириб чиқарди.

Адабиётлар шарҳи. Ўзбекистон Республикаси Бухгалтерия ҳисобининг миллий стандарти (21-сон БҲМС) “Хўжалик юритувчи субъектлар молиявий-хўжалик фаолиятининг бухгалтерия ҳисоби счётлари режаси ва уни қўллаш бўйича йўриқнома” (рўйхат рақами 1181, 2002 йил 23 октябрь)га асосан хўжалик юритувчи субъект ўзингиз “Ишчи счётлар режаси”ни тайёрлаши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида белгиланган солиқлар бўйича солиқ харажатларини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги 54-сон қарори билан тасдиқланган Низом талаблари асосида маҳсулот (ишлар, хизматлар)лар таннархига киритиш ёки киритмаслик мазкур “Ишчи счётлар режаси”ни тўғри шакллантириш

билан боғлиқ бўлади десак адашмаган бўламиз.

Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599-сон билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни 4-моддасида ягона ижтимоий тўлов ўрнига тегишинча ижтимоий солиқ киритилганлиги ҳамда уларнинг тўловчиларига қонун ҳужжатларида илгари белгилаб қўйилган имтиёзлар ва алоҳида ҳисоблаш тартиби татбиқ этилиши назарда тутилган.

Биз томонимиздан олиб борилган ўрганишлар шуни кўрсатдики, айнан ижтимоий солиқнинг бухгалтерия ҳисоби доирасида олиб борилган тадқиқотлар деярли учрамайди. Бироқ амалиётда бу солиқнинг бухгалтерия ҳисоби корхона харажатларининг нотўғри тақсимланишига олиб келмоқда.

Таҳлил ва натижалар. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599-сон қонуни билан ягона ижтимоий тўлов ўрнига ижтимоий солиқ киритилди. Бу ўзгариш ўз навбатида хўжалик юритувчи субъектлар бухгалтерия ҳисобида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги 54-сон қарори билан тасдиқланган “Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатларининг таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида”ги Низом бўйича маҳсулот (ишлар, хизматлар) таннархини тўғри шакллантириш билан боғлиқ муаммоларни юзага келтириб чиқармоқда.

1 - жадвал

Солиқларни бухгалтерия ҳисобида акс эттирилиши

№	Хўжалик операцияси мазмуни	Сумма	Счётлар корреспонденцияси	
			Дебет	Кредит
1	Асосий фаолиятда банд бўлган ишчиларнинг иш ҳақи фондига нисбатан ижтимоий солиқ ҳисобланди	1 000 000	9430	6410
2	Асосий фаолиятдаги ишчиларнинг иш ҳақидан ЖШДС ҳисобланди	1 000 000	6710	6410
3	Маъмурий ҳодимлари иш ҳақи фондига нисбатан ижтимоий солиқ ҳисобланди	500 000	9430	6410
4	Маъмурий ҳодимларининг иш ҳақидан ЖШДС ҳисобланди	500 000	6710	6410
5	Мол етказиб берувчилардан товар харид қилинди. (ҚҚС билан 10 000 000 сўмга)	8 695 650	1010	6010
		1 304 350	4410	
6	Товар харидорларга сотилди. (ҚҚС билан 12 000 000 сўмга)	10 434 800	4010	9010
		1 565 200		6410
7	ҚҚС бюджетга тўланди	1 304 350	6410	4410
		260 850		5110
8	Ҳисобот даврида фойда солиғи бўйича мажбуриятлар ҳисобланди	700 000	9810	6410
9	Ҳисобот даврида АОС бўйича мажбуриятлар ҳисобланди	1 000 000	9820	6410
10	Таврлар харидорга сотилди. (10 % акциз солиғи билан 12 000 000 сўмга)	10 909 000	4010	9010
		1 091 000		6410
11	Ресурс солиқлари бўйича мажбуриятлар юзага келди	1 000 000	9430	6410

Манба: 21 сонли БҲМС маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланган.

МОЛИЯ ВА СОЛИҚЛАР

Амалдаги Низомнинг 1-бандида қонун ҳужжатлари билан белгиланган нормалар бўйича меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги харажатларга нисбатан ҳисобланган ижтимоий тусдаги мажбурий ажратмаларига ишлаб чиқаришга тегишли бўлган ижтимоий суғурта ажратмалари сифатида қаралиб маҳсулот (ишлар, хизматлар)нинг ишлаб чиқариш таннархига киритиладиган харажатлар таркибига киритилади деб белгиланган.

Шунингдек, Низомда амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга ошириладиган ва хўжалик юритувчи субъект харажатларига киритиладиган бюджетга мажбурий тўловлар, со-

лиқлар, йиғимлар, давлат мақсадли жамғармаларига ажратмалар, шунингдек ҳукумат қарорларига биноан халқаро ташкилотларга аъзолик бадалларини тўлаш каби харажатларни давр харажатлари сифатида эътироф этилган.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 17-моддасига мувофиқ республика ҳудудида амалда бўлган 9 та солиқ туридан бири – ижтимоий солиқдир.

Юқоридагиларга асосан, меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги харажатларга нисбатан ҳисобланган ижтимоий солиқ суммаси давр харажатлари сифатида эътироф этилади деган қараш юзага келмоқда.

2-жадвал

Ижтимоий солиқ харажатларини ҳисобда акс эттирилиши (амалдаги тартиб)

№	Ижтимоий солиқ харажатлари бевосита маҳсулот таннархига киритилганда (01.01.2020 йилгача)			№	Ижтимоий солиқ харажатлари давр харажатлари таркибига киритилганда (01.01.2020 йилдан кейин)		
	счётлар корреспонденцияси	сумма			счётлар корреспонденцияси	сумма	
1	2010	1010	10 000	1	2010	1010	10 000
2	2010	6710	2 000	2	2010	6710	2 000
3	6710	6410	240	3	6710	6410	240
4	2010	6520	240	4	9430	6410	240
5	2810	2010	12 240	5	2810	2010	12 000
6	9110	2810	12 240	6	9110	2810	12 000
7	4010	9010	1 300	7	4010	9010	1 300
8	9910	8710	760	8	9910	8710	760

Мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги қарама-қаршиликлар хўжалик юритувчи субъектларда маҳсулот (ишлар, хизматлар)ларнинг таннархини нотўғри шаклланишига ҳамда инвесторлар томонидан қарорлар қабул қилишда нотўғри таҳлилий маълумотлар шаклланишига сабаб бўлмоқда.

Ушбу қонун ҳужжатларидаги қарама-қаршиликлар хўжалик юритувчи субъектлар учун ҳеч қандай солиқ оқибатларини ўзгартирмайди ва солиқ ҳисоби бўйича амалдаги тартиблар

сақланиб қолади.

Юқоридагилар бўйича асосий муаммо хўжалик юритувчи субъектлар томонидан бошқарув қарорлари ва нархларни шакллантиришда таннарх базис қилиб олинган ташкилотларда, ҳамда молиявий кўрсаткичларини ялпи даромад асосида белгиловчи хўжалик юритувчи субъектларда бухгалтерия ҳисоби маълумотларининг ташқи ва ички фойдаланувчилари учун нотўғри шаклланишига сабаб бўлмоқда.

3 - жадвал

Ижтимоий солиқ харажатларини ҳисобда акс эттирилиши (таклиф этилаётган тартиб)

№	Ижтимоий солиқ харажатлари давр харажатлари таркибига киритилганда			№	Ижтимоий солиқ харажатлари бевосита маҳсулот таннархига киритилганда		
	счётлар корреспонденцияси	сумма			счётлар корреспонденцияси	сумма	
1	2010	1010	10 000	1	2010	1010	10 000
2	2010	6710	2 000	2	2010	6710	2 000
3	6710	6410	240	3	6710	6410	240
4	9430	6410	240	4	2010	6410	240
5	2810	2010	12 000	5	2810	2010	12 240
6	9110	2810	12 000	6	9110	2810	12 240
7	4010	9010	1 300	7	4010	9010	1 300
8	9910	8710	760	8	9910	8710	760

Молиявий ҳисоботларнинг халқаро стандарти (IAS 2) “Захиралар”га асосан товар-моддий захираларни қайта ишлаш харажатларига маҳсулотни ишлаб чиқариш билан бевосита боғлиқ харажатлар, жумладан *бевосита меҳнат харажатлари* киради. Бевосита меҳнат харажатлари дейилганда ишлаб чиқарилган маҳсулот сонига мутаносиб ўзгариб борадиган, ишлаб чиқаришда банд бўлган ишчиларнинг иш ҳақи харажатлари назарда тутилади. Бундан келиб чиқиб, ишлаб чиқариш жараёнида банд бўлган ходимларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш фондидан келиб чиқиб ҳисобланадиган ижтимоий солиқ ҳам бевосита меҳнат харажати деб ҳисобланиши лозим.

Хулоса. Биз томонимиздан олиб борилган ўрганишлар шуни кўрсатдики, ижтимоий солиқни ҳисобда тўғри акс эттириш корхоналарда таннарх ёки давр харажатларини оптималлаштириш, давр фойдасини тўғри ҳисоблашга олиб келади.

Шу сабабли, корхоналар томонидан тўланадиган ижтимоий солиқ харажатлари давр харажатлари таркибига эмас бевосита маҳсулот (ишлар, хизматлар)лар таннархига киритилиши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Бир вақтнинг ўзида ижтимоий солиқ ҳисоб-китобини биз томонимиздан таклиф этилган тартибда таннарх счётларига ўтказиш мақсадга мувофиқ.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 30 декабрдаги ЎРҚ-599-сон «Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонуни <https://lex.uz/docs/4674011>
2. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси <https://lex.uz/docs/4674902>
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги 54-сонли Қарори <https://lex.uz/docs/264422>
4. Ўзбекистон Республикасининг “Рақобат тўғрисида”ги Қонуни, (ЎРҚ-319-сон 06.01.2012), <https://lex.uz/docs/1931443>